

APSKAITOS KOMPIUTERIZAVIMO PROBLEMOS

STASĖ PALUBINSKIENĖ

Skaičiavimo technikos naudojimas ne tik palengvina apskaitos darbuotojų darbą ir leidžia operatyviau pateikti vartotojams reikiamą informaciją, bet ir daro didžiulę įtaką apskaitos duomenų tvarkymo technologijai ir metodikai. Tvarkant apskaitą rankiniu būdu sąskaita atliko ne tik informacijos grupavimo, bet ir informacijos laikmenos funkcijas, o naudojant skaičiavimo techniką ji tampa tik informacijos grupavimo požymiu. Tvarkant apskaitą rankiniu būdu, remiantis pirminiuose dokumentuose fiksuotais duomenimis sudaromos įvairios suvestinės, grupavimo žiniaraščiai, kurių duomenys įrašomi į tam tikrus, iš anksto paruoštus suvestinės apskaitos registrus. Vadinas, vartotojas gali gauti tą informaciją ir tik tokiu pavidalu, kaip numatyta iš anksto paruoštuose registruose.

Tvarkant apskaitą su skaičiavimo technikos, ypač į vietinius tinklus sujungtų personalinių kompiuterių, pagalba, pirminiai apskaitos duomenys į mašininės informacijos laikmenas gali būti įrašyti iš tradiciniu būdu sudarytų pirminių dokumentų, juodraštinės medžiagos arba iš pirminės informacijos pateikėjų žodžių, kuriais remiantis skaičiavimo mašinomis sudaromi juridinę galią turintys pirminiai dokumentai. Taigi vieną kartą į mašininės laikmenos įrašyti pirminiai duomenys naudojami ne tik pirminiams dokumentams sudaryti, bet ir įvairiai grupuojami, pertvarkomi, saugomi skaičiavimo mašinų atmintyje ir pateikiami vartotojo pageidavimu videokadruose ir mašinogramose paruošti vartoti papildomai nepertvarkant.

Taigi rankinio ir mašininio apskaitos duomenų apdorojimo technologijos visiškai skirtingos. Todėl negalima sutikti su kai kurių specialistų teigimu, kad naudojant personalinius kompiuterius, taikytinos naudotos tvarkant apskaitą rankiniu būdu duomenų apdorojimo technologijos. Aiškina ma tuo, kad neva apskaitos specialistai greičiau išmoksta tvarkyti mašininis duomenis.

Su tokiu teiginiu sutikti negalima. Visų pirma, taikant rankines duomenų apdorojimo technologijas, pagrįstas duomenų perrašinėjimu iš vieno registro į kitą, nesudaromos sąlygos skaičiavimo technikai dirbti automatinu režimu, blogai panaudojamos skaičiavimo technikos konstrukcinės ir eksploatacinės galimybės, o visa tai sąlygoja žemą apskaitos darbų automatizavimo lygį.

Rankinei apskaitos tvarkymo technologijai būdinga ir tai, kad duomenys, reikalingi atskiriems apskaitos registrams pildyti, į mašines laikmenas įrašinėjami iš naujo. Tai, be abejo, reikalauja daug rankų darbo, o dėl to užtesiamas apskaitos duomenų apdorojimas, vėliau pateikiama informacija vartotojui.

Kaip minėta, tvarkant apskaitą rankiniu būdu, vartotojas gali gauti tik informaciją, numatytą iš anksto paruoštuose apskaitos registruose. Todėl, taikant rankinio duomenų apdorojimo technologiją su jai būdingais registrais ir naudojant elektronines skaičiavimo mašinas (ESM), vartotojų informacinis aprūpinimas negerėja.

Pasakytina ir tai, kad tvarkant apskaitą rankiniu būdu, pagrindinis dėmesys buvo skiriamas apskaitos duomenų apdorojimo technologijai tobulinti, o ne tiems duomenims panaudoti. Todėl dabar naudojamos rankinio apskaitos tvarkymo technologijos orientuotos į apskaitos tvarkytojų interesus, o ne į apskaitos duomenų panaudojimą. Tai taip pat rodo, kad rankinio duomenų tvarkymo technologija netinka naudojant apskaitai ESM.

Tai patvirtina ir praktika. Štai prieš keletą metų žemės ūkio įmonėse buvo bandoma naudojant kompiuterius įdiegti žurnalinę-orderinę apskaitos formą, pritaikytą rankiniam apskaitos tvarkymui. Nepaisant kelerių metų pastangų ir didelių darbo bei pinigų sąnaudų, bandymas baigėsi nesėkmingai.

Naudojant apskaitai tvarkyti ESM, svarbu ne tik taikyti šios technikos eksploatacinės ir konstrukcinės galimybes atitinkančias duomenų technologijas, bet ir racionaliai organizuoti šios technikos naudojimą. Prieš keliolika metų Lietuvoje labiausiai buvo paplitusi centralizuoto skaičiavimo technikos panaudojimo organizacinė forma, numatanti skaičiavimo technikos koncentravimą stambiuose miestų ir rajonų skaičiavimo centruose. Šiuose centruose buvo tvarkoma stambių ir mažų įmonių apskaita.

Tačiau, kaip rodo autorės atlikti tyrimai, stambių įmonių apskaitos tvarkymas miestų ir rajonų skaičiavimo centruose nepasiteisino. Visų pirma iš įmonių į skaičiavimo centrus buvo išvežami pirminiai dokumentai ir įmonės likdavo be pirminio informacijos šaltinio, tai dažnai trukdydavo įmonės valdymą. Be to, rezultatinė informacija iš skaičiavimo centro buvo gaunama ne tada, kada jos įmonei prisireikdavo, o kai skaičiavimo centras ją pajėgdavo parengti. Tai taip pat apsunkino įmonės informacinį aprūpinimą.

Centralizuotas stambių įmonių apskaitos tvarkymas turėjo neigiamos įtakos ir pateikiamos rezultatinės informacijos kokybei. Dažnai skaičiavimo centro darbuotojai nepašalindavo visų pasitaikančių klaidų ir jos patekdavo į rezultatinę informaciją, dėl ko kildavo nesusipratimų tarp įmonės ir skaičiavimo centro darbuotojų.

Nesutapo įmonių ir skaičiavimo centrų interesai: skaičiavimo centras buvo suinteresuotas tolygiai panaudoti skaičiavimo techniką visą mėnesį ir kuo daugiau uždirbti pinigų, dėl to apskaitos tvarkymo darbai neretai būdavo uždelšiami; įmonės savo ruožtu buvo suinteresuotos kuo spartesniu apskaitos darbų tvarkymu ir kuo mažesniu atlyginimu už atliktus darbus.

Atsiradus personaliniams kompiuteriams, daugelis stambių įmonių įsigijo nuosavus personalinius kompiuterius ir visus apskaitos tvarkymo darbus kompiuteriais pradėjo atlikti pačios. Taip atsirado decentralizuota skaičiavimo technikos panaudojimo forma.

Decentralizuotas skaičiavimo technikos panaudojimas, palyginti su centralizuotu, yra pranašesnis. Visų pirma duomenys vartotojų pageidavimu pateikiami ne tik mašinogramose, bet ir kompiuterių ekranuose. Apskaitos darbuotojai tiesiogiai darbo vietose gali įrašyti į mašininis nešiklius apskaitos duomenis, juos pertvarkyti, koreguoti ir gauti reikiamą rezultatinę informaciją. Svarbiausia – ne tik spartėja apskaitos tvarkymo darbai, mažėja apskaitos darbo sąnaudos, bet iš esmės gerėja informacinis įmonės aprūpinimas. Tačiau decentralizuotai naudojant skaičiavimo mašinas, didėja jų poreikis, reikia daugiau lėšų skaičiavimo technikai įsigyti. Todėl decentralizuotas skaičiavimo mašinų naudojimas šiandieninėmis sąlygomis labiau tinka stambioms įmonėms.

Vykdamat pramonės ir žemės ūkio įmonių privatizaciją, atsirado daug mažų personalinių įmonių ir uždaryjū akcinių bendrovių, kuriose apskaita taip

pat privaloma. Personalinėse įmonėse apskaitos tarnyba nebūtina. Vadina si, šios įmonės apskaitą gali tvarkyti pačios arba samdyti atitinkamų firmų specialistus.

Autorės atlikti tyrimai rodo, kad mažose uždariesiose akcinėse bendrovėse, ypač personalinėse įmonėse, apskaitą dažniausiai tvarko asmenys, neturintys nei teorinio apskaitos darbo pasiruošimo, nei praktinio apskaitos darbo patirties. Todėl apskaita tokiose įmonėse apleista, duomenys mažai patikimi. Po mokesčių inspekcijos darbuotojų apsilankymo tokiose įmonėse priskaičiuojamos didžiulės baudos, dėl kurių neretai šios įmonės ir bankrutuoja.

Ypač bloga ūkininkų ūkių apskaita. Tik nedaugelis ūkininkų tvarko apskaitą, o daugiausia nėra jokios apskaitos. Mokesčių inspekcijos darbuotojai ūkininkų ūkiuose lankosi retai, nes ūkininkai nuo pajamų mokesčio dar vis atleidžiami, o pridėtinės vertės mokesťį moka nedaug ūkininkų. Socialinio draudimo įmokas nuo samdomų asmenų uždarbio, taip pat įmokas už darbingo amžiaus ūkininko šeimos narius (50 procentų bazinės pensijos) turėtų mokėti visi ūkininkai, tačiau moka vėlgi nedaugelis. Nesant apskaitos sunku kontroliuoti ūkininkų mokamus mokesčius ir įmokas.

Autorės nuomone, mažų uždaryjū akcinių bendrovių, personalinių įmonių, ypač ūkininkų, apskaitai tvarkyti reikėtų miestuose, rajonų centruose ar net seniūnijose organizuoti skaičiavimo centrus, kurie kompiuterių pagalba tvarkytų minėtų įmonių apskaitą, skaičiuotų jų mokamus mokesčius ir socialinio draudimo įmokas ir teiktų kitą šioms įmonėms reikalingą informaciją.

Labai svarbu, kad tokiuose skaičiavimo centruose dirbtų aukštos kvalifikacijos apskaitos specialistai, turintys praktinę darbo patirtį ir galintys ne tik tvarkyti šių įmonių apskaitą, bet taip pat teikti konsultacijas ir patarimus mokesčių, socialinio draudimo ir kitais ekonominiais klausimais.

Manome, kad tokiems skaičiavimo centrums ar konsultacinėms firmoms steigti būtų pravartu panaudoti miestuose ir rajonų centruose sukurtų skaičiavimo centrų patalpas ir turimą techninę bazę, ją atnaujinti ir papildyti. Tokiu būdu, be didesnių kapitalinių įdėjimų, būtų sukurta bendra mažų akcinių ir personalinių įmonių ir ūkininkų apskaitos tvarkymo sistema.

Panašių firmos veiklos pavyzdžių užsienyje yra pakankamai. Todėl manome, kad tikslinga šia patirtimi pasinaudoti Lietuvoje.

Labai svarbu, kad tiek decentralizuotai, tiek ir centralizuotai naudojamos skaičiavimo technikos galimybės būtų racionaliai išnaudotos. Bene viena iš aktualiausių problemų naudojant skaičiavimo techniką yra mašininis duomenų perdavimas iš vienos įmonės į kitą, integruotas ekonominių uždavinių sprendimas. Vargu galima laikyti normaliu reiškiniu, kai tos pačios ūkinės operacijos duomenys į mašininis nešiklius įrašinėjami kiekvienoje įmonėje atskirai. Pavyzdžiui, įmonės ir organizacijos, turinčios bankuose atsiskaitomąsias sąskaitas, vykdydamos tarpusavio atsiskaitymus, į mašininis laikmenas įrašo duomenis, būtinus mokamajam pavedimui parašyti. Mokamajame pavedime nurodyti duomenys banke vėl įrašomi į mašininis laikmenas. Įvykdžius mokamąjį pavedimą, įmonei pinigų gavėjai siunčiamas vienas mokamojo pavedimo egzempliorius. Įmonė mokamajame pavedime nurodytus duomenis vėl įrašo į mašininis laikmenas. Taigi tos pačios ūkinės operacijos duomenys į mašininis laikmenas įrašomi tris kartus.

Mūsų nuomone, turint omenyje ryšių sistemos ir skaičiavimo technikos galimybes, tokia atsiskaitymų apskaitos technologija nepateisinama (nepriimtina). Įmonės mokėtojos į mašininę laikmeną įrašyti duomenys ryšių kanalais turėtų būti perduoti įmonę aptarnaujančiam bankui. Įmonę aptarnaujantis bankas, įvykdęs mokamąjį pavedimą, reikiamus duomenis automatiškai turėtų įrašyti į įmonės gavėjos sąskaitą, jei įmonę pinigų gavėją aptarnauja tas pats bankas, arba ryšių kanalais perduoti į pinigų gavėją aptarnaujantį banką, kuris pervestus pinigus turėtų įrašyti į pinigų gavėjo sąskaitą. Tokiu būdu, remiantis viena kartą į mašininis laikmenas įrašytais duomenimis, automatizuotai būtų atliekamos visos atsiskaitymų apskaitos operacijos. Tokia atsiskaitymų apskaitos integracija paspartintų atsiskaitymus tarp įmonių, leistų operatyviai kontroliuoti atsiskaitymų būklę, gerokai sumažinti apskaitos darbą tiek įmonėse, tiek ir bankuose.

Suprantama, tokią integruotą atsiskaitymų apskaitą įdiegti iš karto visose įmonėse būtų nerealu. Tačiau stambiose įmonėse, apsirūpinusiose šiuolaikine skaičiavimo technika, tokia integruota atsiskaitymų apskaita jau dabar būtina.

PROBLEMS OF ACCOUNTING COMPUTERIZATION

Stasė Palubinskienė

SUMMARY

The article discusses the reasons for the insufficient use of computers for accounting automation. The main reason for the inefficiency of the computer-aided accounting system is the usage of hand-aided accounting technologies. This causes an insufficient use of technical possibilities of modern computers, a low level of automation of data processing in accounting, and restrictions of information usage for management and control.

The other factor influencing the effectiveness of the computer-aided accounting system is the organized form of computers' usage.

In this paper, the author suggests that big enterprises Connect into local area network computers and that small enterprises and private firms process their accounting data in centralized computer centers.

One of the most urgent measures for increasing the effectiveness of the computer-aided accounting system is the integration of cash-free transaction processing among enterprises and banks, where their accounts are, because it allows for the elimination of double input of the same data.